

Istrorumunjski astronomi: nazivi koji se tiču Sunca i Mjeseca

Goran Filipi

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile
u Puli
gfilipi@unipu.hr

UDK: 811.163.42'282'373(497.5 Istra)
izvorni znanstveni rad
<https://doi.org/10.17234/9789531758819.16>

U članku* se raspravlja o istrorumunjskim nazivima koji se tiču sunca i mjeseca. Obuhvaćeni su nazivi iz svih mjesta u kojima se još uvijek govori istrorumunjski. Obradili smo pedesetak oblika (osnovnih riječi i sintagmi) koje smo dobili kao odgovore na 11 unaprijed pripremljenih pitanja. Najveći je dio građe prikupljen osamdesetih godina prošloga stoljeća u vrijeme rada na IrLA, no građa je dobrim dijelom dopunjena tekućim terenskim i telefonskim provjerama tijekom pisanja ovoga rada. Termini su leksikološki i etimološki obrađeni. Svaki se obrađeni termin potvrđuje i uspoređuje s građom iz svih istrorumunjskih leksičkih repertoara drugih autora koji su nam na raspolaganju, a do etimologijskih se rješenja dolazi usporedbom istrorumunjskih oblika sa sličnim u okolnim čakavskim i slovenskim govorima u Istri ali i u čakavskim idiomima otoka Krka i Dalmacije.

Ključne riječi: astronomi, istrorumunjski, Istra, dijalektologija, etimologija

0.

U članku se raspravlja o istrorumunjskim astronomima koji se tiču Sunca i Mjeseca. Obuhvaćeni su nazivi iz svih mjesta u kojima se još uvijek govori istrorumunjski. Obradili smo pedesetak oblika (osnovnih riječi i sintagmi – s napomenom da se neki oblici razlikuju samo neznatno, fonetski ili morfološki) koje smo dobili kao odgovore na 11 unaprijed pripremljenih pitanja. Najveći je dio građe prikupljen osamdesetih godina prošloga stoljeća u vrijeme rada na IrLA, no građa je dobrim dijelom dopunjena tekućim terenskim i telefonskim provjerama tijekom pisanja ovoga rada. Termini su leksikološki i etimološki obrađeni. Svaki se obrađeni termin potvrđuje i uspoređuje s građom iz svih istrorumunjskih leksičkih repertoara drugih autora koji su nam na raspolaganju, a do etimologijskih se rješenja dolazi usporedbom istrorumunjskih oblika sa sličnim u okolnim čakavskim i slovenskim govorima u Istri ali i u čakavskim idiomima otoka Krka i Dalmacije (govori otoka Krka i Dalmacije bitni su za etimologijska rješe-

* Rad je napisan u okviru projekta "Općeslavenski lingvistički atlas (OLA) i Europski lingvistički atlas (ALE)", koji financira Hrvatska zaklada za znanost (br. 8706).

nja mnogih ir. termina zbog kretanja Istrorumunja u povijesti), odnosno s riječima iz drugih triju rumunjskih dijalekata kada je riječ o izvornim riječima. Prikupljeni se nazivi uspoređuju i s mletačkim (prije svega istromletačkim) riječima jer su mnogi čakavizmi u istrorumunjskome mletačkog podrijetla, dok je samih mletacizama u ir. jako malo. Do čakavske, istar-skoslovenske i (istro)mletačke građe dolazimo iz odgovarajućih rječnika i drugih pisanih izvora, a dobar smo dio i te građe sami prikupili. Građu iz drugih rumunjskih dijalekata navodimo samo iz izvora (isto vrijedi i za građu iz drugih idioma). Osim o oblicima koji su predmetom naslova, na jednak se način razglaba i o istrorumunjskim riječima koje su s njima na bilo koji način povezane.

0.1.

Za istrorumunjske oblike koje smo sami zabilježili služimo se grafijom koju smo sastavili za IrLA. Riječ je o prilagođenoj hrvatskoj latinici kojoj su dodani grafemi koji izražavaju istrorumunjske posebne glasove i posebni znakovi za digrame lj i nj:

ǎ - stražnje muklo a

ɛ - jako otvoreno e

ə - poluglas, čuje se između v i r u hrvatskoj riječi vrt - odgovara rumunjskome ă

č̣ - jako umekšano č

ś - umekšano š

ẓ̌ - umekšano ž

ʒ - početni glas u tal. *zelo*

ǰ - glas između hrvatskoga *dž* i *đ*

ɣ - velarni zvučni frikativ, kao u španjolskom *lago*

ǃ - hrvatsko lj

ǃ - hrvatsko nj

Naglasak u ir. riječima bilježimo podcrtavanjem naglašenoga vokala, osim ǎ koje je uvijek naglašeno. U jednosložnim riječima naglasak se ne bilježi.

Ir. imenice navode se u jednini bez člana, čemu slijede nastavci za određeni član (-u ili -a), za množinu (-o, -e, -č itd.), za množinu s određenim članom (-i, -ele,...) i na kraju odrednica roda (m., ž., n. ili bg.). Uz infinitiv glagola u zagradi se daje i oblik za 1. l. jd. prezenta. Pridjevi se bilježe samo u osnovnim oblicima, jedninski u m. ž. i n. i nakon točke i zareza slijede množinski.

Čakavske, slovenske i istromletačke riječi koje smo sami prikupili pišemo istom grafijom, a naglasak bilježimo kako je to uobičajeno u od-

govarajućim dijalektološkim praksama (osim za idiome s netonemskim naglasnim sustavom – naglasak na riječima iz tih idioma bilježimo podcrtavanjem naglašena vokala), dok oblike iz literature vjerno prenosimo prema izvorniku. U citatima značenja iz raznih rumunjskih rječnika u zagradi se ponekad daje samo najnužniji prijevod radi boljega snalaženja čitatelja koji rumunjski ne razumiju (kad je značenje posebno bitno za razumijevanje etimologije, odnosno onoga što se želi reći). Citati iz ostalih jezika rijetko se prevode.

U radu smo koristili sljedeće kratice:

ar. – arumunjski

bg – srednji rod rumunjskoga tipa (dvorod)

bot. – botanika, botanički

čak. – čakavski

dr. – dačkorumunjski

ir. – istrorumunjski

jd. – jednina

l. – lice

lat. – latinski

m. – muški rod

mlet. – mletački

mr. – meglenorumunjski

n. – srednji rod hrvatskoga tipa

OA – osobne ankete

prslav. – praslavenski

s. v. – sub voce (pod natuknicom)

sln. – slovenski

ž. – ženski rod

1. Sunce

U svim smo mjestima zabilježili *sore*, *sorele*. Domaća riječ. Maiorescu navodi *sore*, *sorele* (VIrR 123), Byhan *sóre* (IrG 345), Popovici *sore*, *-ele* (DRI 150), Cantemir *sóre* (Tlr 180), Sârbu i Frăţilă *sore* (DIr 277), Kovačec *sóre*, *sórele* (IrHR 179), Dianich *s'wore*, *-ele* (VIrI 167) < lat. *sōl*, *sōle*, REW 8095 > dr. *soáre* (DEX 998); ar. *soáre* (DDAr 961), *soari* (DArM 484), *soari(e)* (DAS 265); mr. *soári* (DMr 269).

1.1. Sunčeva zraka

U Žejanama smo zapisali *zrāka* (*zrāka*, -a, -e, -ele ž.) *soreluj*, u Šušnjevi i Novoj Vasi *zrāka* (*zrāke*, -a, -e, -ele ž.) *de sore*, u Jesenoviku, Brdu, Letaju i Škabićima *zrāka* (*zrāka*, -a, -e, -ele ž.) *de sore*, u Zankovcima, Mihelima i Kostrčanu *zrāka* (*zrāka*, -a, -e, -ele ž.) *lu sorele*.

Hibridne sintagme u doslovnu značenju „zraka od sunca“ ili „zraka sunca“. Prvi elemenat u svim sintagmama, posuđen iz nekog čakavskog govora, autori istrorumunjskih repertoara kojima se služimo ne bilježe: npr. *zrāka* na Roveriji i Lindaru (RROG 336; LinR), *zrāka* u Lombardi na Korčuli (SLR 191) < prslav. *zorka (HER 700, s. v. **zrāk**). Drugi elemenat žejanske sintagme, *soreluj*, je genitiv imenice *sore* (v. 1.). Drugi elemenat, *de*, domaća je riječ: *de* (Vlr 103; IrG 204; DRI 106; Slr 308; Tir 164; Dir 205; IrHR 66) < lat. *de*, REW 2488 > dr. *de* (DEX 262); ar. *di* (DDAr 382; DArM 191); mr. *di* (DMr 107); mi smo u svim mjestima zabilježili *de*. Usp. u Brgudu *sūnčeva zrāka*, u Čepiću *sūnčeva zrāka* (IrLA 1). Za *sore* v. 1.

1.2 Sunce žeže.

U Žejanama *Sorele pečē*, u Šušnjevi *Sorele teple*, u preostalim južnim selima *Sorele kočē*.

Za *sorele* v. 1. Ostaje nam obraditi tri glagola.

Oblik *pečē* je 3. l. jd. prezenta glagola tipa *peči* „peći“: u Šušnjevi smo zabilježili *peci*, (*jo pecešk*), u ostalim mjestima *peči* (*jo pečes*), u Jesenoviku i iterativ *pečivej* (*jo pečives*). Od autora istrorumunjskih repertoara kojima se služimo oblik imaju samo Sârbu i Frățilă: *peči* (Dir 248), uz *speči* „ispeći“ (Dir 277). Tip *speči* imaju i Cantemir, *speci* (Tir 180), Kovačec, *speči* (IrHR 179) i Dianich, *spe'či* (Vlr 163). Posuđeno iz nekog čakavskog govora: npr. *pěči* na Roveriji (RROG 194), *pěč* na Boljunštini, u Senju i Novalji na Pagu (RBoG 176; SR 102; RGNoP 477), *pěči* u Lombardi na Korčuli (SLR 122) – nemaju svi i metaforično značenje (isto vrijedi i za navedene istrorumunjske oblike) – < prslav. *pekti (HER 474). Usp. u Čepiću *Sūnce pēče*. (IrLA 3).

Drugi glagol *teple* je 3. l. jd. glagola tipa *tepli* „grijati, jako grijati“ (i u prijelaznoj i u neprijelaznoj uporabi). Mi smo u Šušnjevi zapisali *tepli* (*se*) (*jo* (*me*) *teplešk*), u ostalim mjestima *tepli* (*se*) (*jo* (*me*) *teples*). Cantemir ima *teplī se* „grijati se“ (Tir 183), Kovačec *teplī* i *teplī se* „grijati“, „grijati se“ (IrHR 196), Dianich *te'pli* „riscaldare“, uz primjer *'mwoče 'sworele te'plea* „sada sunce grije“ (Vlr 174). Posuđeno iz nekog čakavskog govora: npr. *tepliti* na Roveriji (RROG 286), *teplit* u Pazinu i Senju (PaR 300; SR 151), *teplit* (*se*) u Novalji na Pagu (RGNoP 686), *tèplit* u Splitu (StR 357) – u os-

novi je ovih oblika prslav. pridjev **teplъ(jb)* (HER 633, s. v. **tōpao**) ← **teptī* „greti, topel biti“ (SES2 772, s. v. **tōpel**).

Treći glagol, *koče*, domaći je. Mi smo u Šušnjevići zabilježili *koče* (*jo kok* i *jo koku*), u ostalim mjestima *koče* (*jo kok* i *jo koku*). Maiorescu ima *coc* (VIR 100), Byhan *kótše* (IrG 249), Pușcariu *coțe* (SIR 307), Cantemir *cóce* (TIR 162), Sârbu i Frățilă *coce* (DIR 198), Kovačec *cóče* (IrHR 51), Dianich 'kwoče' (VIRI 119) < lat. *cocēre*, REW 2212.2. > dr. *coáce* (DEX 189); ar. *coc* (DDAr 361; DArM 134; DAS 60); mr. *coc* (DMr 74).

1.3. Sunce zalazi.

U Žejanama *Sorele zahajε*., u Jesenoviku *Sorele zehajε*., u Novoj Vasi, Letaju, Brdu, Škabićima i Trkovicima *Sorele zehejε*., u Mihelima i Kostrčanu *Sorele zidε*., u Šušnjevići i Zankovicima dali su nam rečenicu u prošlom vremenu: *Sorele meš-a dupa brig*., odnosno *Sorele zidīt-a*.

Za *sorele* v. 1. Ostaju nam glagoli i dvije rečenice koje smo zapisali u Šušnjevići, prvu, i u Zankovicima, drugu.

Oblici *zahajε* i *zehajε* 3. su l. jd. prezenta glagola *zahaji*, *zehaji* „zalaziti“: *zahaji* (*jo zahajes*) u Žejanama, *zehaji* (*jo zehajes*) u svim ostalim mjestima, osim u Šušnjevići gdje smo zapisali *zehaji* (*jo zehajesk*). Od autora istrorumunjskih repertoara kojima se služimo Cantemir ima *zahaïi* (TIR 186), Sârbu i Frățilă *zahaïi* (DIR 301). Preuzeto iz nekog sjevernog čakavskog govora nakon dolaska na Krk i u Istru: npr. *zahājät* na Boljunštini, u Lindaru, u Pazinu, na Grobinštini, u Crikvenici, u Novalji na Pagu (RBoG 312; LinR; PaR 335; GG 705; RCrG 261; RGNOp 757), *zahajät* u Belom na Cresu (BBT 531) < prslav. **zaxad'äti* (SES2 843). Usp. u Čepiću *Sünce zähoja*. (IrLA 16) i *zähôj* „suton, zalazak sunca“ na Dobrinjštini na Krku (PČR 260).

Oblik *zidε* 3. je l. glagola *zidi* „zaći“: u Šušnjevići smo zapisali *zidi* (*jo zidesk*), u svim ostalim mjestima *zidi* (*jo zides*). Od autora ir. repertoara kojima se služimo taj glagol ima samo Dianich: *zi'di*, uz primjer 'sworele *zi'dea* „il sole tramonta“ (VIRI 192). Posuđen neki glagol tipa *zajti*, preko oblika za 3. l. prezenta tipa *zajde*. U čakavskim repertoarima kojima se služimo samo za Trogir nalazimo *žājät* „zaći“ (RTrCG 458) [< prslav. **za* (SES2 841) + **jbti* „ići“ (ERHJ 343, s. v. **iči**)], što zapravo i ne treba čuditi jer u čakavskom takvog glagola ne bi ni trebalo biti, naime, oblici glagola *ići* u čakavskim se govorima izražavaju oblicima od **greti* ili *hoditi*. Možda su Istrorumunji taj glagol imali u svom leksiku i prije nego su krenuli prema Krku i Istri, a mogli su ga preuzeti i preko nekog istarskog slovenskog oblika gdje su glagoli tipa *zajti*, 3. l. *zajde* uobičajeni (OA).

Uz rečenicu *Sorele zidīt-a*., koju smo zapisali u Zankovicima dovoljan je samo doslovni prijevod: „Sunce zašlo je.“, a iz rečenice *Sorele meš-a dupa*

brig. „Sunce izašlo je iza brijega.“, zabilježene u Šušnjevcici, obradit ćemo glagol „ići“ (*meš-a* „išlo je“), prijedlog *dupa* „poslije; iza“ i imenicu *brig* „brježuljak“.

Za glagol „ići“ u svim smo južnim selima zapisali *m_ere* (*jo meg* – part. *mes*, u Šušnjevcici *meš*), u Zankovcima, Kostrčanu, Mihelima i Brdu još i *m_ere* (*jo mek* – part. *mes*); Maiorescu navodi *meg* (VIR 112), Pușcariu *m_ere* (SIR 314), Cantemir *m_ere*, *meg* (TIR 171), Sârbu i Frățilă *m_ere* (DIR 227); Kovačec *m_ere* (IRHR 115), Dianich ‘*meare* (VIRI 126). Domaći glagol: dr. *m_erge* (DEX 621); ar. *nerg* (DDAr 748; DAS 196); mr. *mierg* (DER 5216) < lat. *m_erg_ere* „eintauchen“, REW 5525.

Za prijedlog „iza“ u svim smo mjestima dobili odgovor *dupa*. Maiorescu i Popovici *după* (VIR 104; DRI 108), Byhan *dúpe* (IRG 211), Pușcariu i Kovačec *dupa* (SIR 109; IRHR 72), Cantemir *dúpa* (TIR 165), Sârbu i Frățilă *dupa* (DIR 209), Dianich ‘*dupa* (VIRI 96). Domaća riječ: dr. *dúpă* (DEX 324); ar. *dúpă* (DDAr 420), *după* (DAR 212), *dupâ* (DAS 100); mr. *dúpu* (DMR 121) < lat. *de post*, DER 3119.

Imenica *brig* „brijeg, brježuljak“ posuđena je iz nekog čakavskog govora. U Žejanama smo zapisali *briy*, *-u*, *-ure*, *-urle m.*, u svim južnim selima *brig*, *-u*, *-ure*, *-urle bg.*, u Jesenoviku, Škabićima, Trkovcima i Mihjelima još i *brig*, *-u*, *brig*, *brigi m.* Maiorescu, Byhan, Popovici, Pușcariu, Sârbu i Frățilă i Dianich imaju *brig* (VIR 96; IRG 199; DRI 94; SIR 305; DIR 193; VIRI 87), Kovačec *briy* za Žejane (IRHR 41) < npr. čak. *bríg* na Roveriji, u Crikvenici i Selcima na Braču (RROG 38; RCrG 61; RSG 48) < prslav. **b_erg_o* „strma obala“ (ERHJ 85).

2. Mjesec

U Šušnjevcici i Novoj Vasi *lure*, *-a*, *-e*, *-ele ž.*, u svim ostalim mjestima *lure*, *-a*, *-e*, *-ele ž.* i, rjeđe, *lura*, *-a*, *-e*, *-ele ž.* (množinske smo oblike dobili na naše inzistiranje). U svim smo mjestima zapisali i *m_isec*, *-u*, *m_isec*, *-i m.*

Oblici tipa *lura* domaći su. Maiorescu donosi *lură* (VIR 111), Byhan *lúre* (IRG 269), Popovici *lure* (DRI 121), Cantemir *lúre* (TIR 170), Sârbu i Frățilă *lura* (DIR 225), Kovačec *lúre* (IRHR 108 – i Kovačec je dobio množinu, u Šušnjevcici: *lúre*), Dianich ‘*lura* (VIRI 123) < lat. *lūna*, REW 5163.1 > dr. *lúnă* (DEX 586); ar. *lună* (DDAr 642), *lună* (DAR 319), *lunâ* (DAS 171); mr. *lună* (DMR 175).

Oblici tipa *m_isec* koriste se uglavnom u kalendarskom značenju, u značenju „luna“ vrlo rijetko (za to značenje v. i 2.1.). Byhan donosi *méssets*, *-ci* i *míssets* (IRG 274 – uz prvi oblik daje naznaku da se tako kaže u Žejanama), Popovici *miseț*, *-u*, *-i* (DRI 126), Cantemir *miseț*, *-ț* „lună, in sens calenda-

ric" (Tlr 171), Sârbu i Frățilă *meset̃/miset̃* „lună calendaristică" (Dlr 228), Kovačec *míset̃*. -u, *míset̃*, -i „samo kalendarski" (IrHR 118), Dianich 'misets, -u, pl. -i (Vlrl 128). Posuđeno iz nekog čakavskog govora: npr. *m̃sec* na Roveriji (RROG 159 – oba značenja), *m̃sec* na Boljunštini (RBoG 130 – samo kalendarski), *m̃sec* u Pazinu (PaR 150 – oba značenja), *m̃sēc* na Grobinštini (GG 371 – oba značenja), *m̃sēc* u Crikvenici (RCrG 147 – samo kalendarski), *m̃sec* u Senju (SR 76 – oba značenja), *m̃sec* na Braču (RBČG 477 – oba značenja) < prslav. **měšecb* (ERHJ 620).

2.1. Mjesečev prsten

U Žejanama vele *korlâku* (*korlâk*, -u, *korlâč*, *korlâci* m. i *korlâk*, -u, *korlâk*, *korlâki* m.) *de lura*, u Šušnjevići *koširice*, -a, -e, -ele ž., u Novoj Vasi *kosirice*, -a, -e, -ele ž., u Jesenoviku i Letaju *kolombâru* (*kolombâr*, -u, *kolombâr*, *kolombâri* m.) *de lura*, u Brdu i Trkovicima *vitica* (*vitica*, -a, -e, -ele ž.) *de lura*, u Škabićima *vitica* (*vitica*, -a, -e, -ele ž.) *lu m̃secu*, u Zankovcima *rušila*, -a, -e, -ele ž., u Mihelima *p̃rstenu* (*p̃rsten*, -u, *p̃rsten*, *p̃rsteni* m.) *okoli de m̃sec/lura*, u Kostrčanu *p̃rsten*, -u, *p̃rsten*, *p̃rsteni* m.

Poseban, jednočlani, izraz za ovu pojavu dobili smo samo u četiri mjesta: *koširice* u Šušnjavici, *kosirice* u Novoj Vasi, *rušila* u Zankovcima i *p̃rsten* u Kostrčanu. Prva dva naziva metaforična su, posuđena iz nekog hrvatskog čakavskog govora. Konceptualiziraju nazive tipa *kosirica* „manji nož čije je sječivo u obliku polumjeseca": npr. *kosirica* u Krbavčicima i Medulinu (LAIČaGgr 1029)¹, isto „nožić srpolika sječiva" na Roveriji (RROG 125) i „manja alatka srpasta sječiva" na Grobinštini (GG 322), umanjnice na -ica od naziva tipa *kosir* [(hrv. *kòsîr* „savijeni nož s drškom za ruku kojim se reže trava i mlad" (RHJ 491)]: npr. *kosîr* „nož srpolika sječiva" na Roveriji (RROG 125), „alatka sa srpastim sječivom" na Grobinštini (GG 322), „kosijer sa sječivom na vrhu zaobljenosti" u Novalji na Pagu (RGNoP 313), *kosêr* „alatka sa srpastim sječivom" u Crikvenici (RCrG 125), *kosîr* „veće savijeno sječivo na kratkoj drvenoj dršci (za sječenje grana)" u Pazinu (PaR 124), „savijeni nož za obrezivanje trsja i grana" u Dračevici na Braču (RBČG 401), *kosôr* također u Dračevici na Braču (RBČG 402), *kòsîr* „ručni dvosjekli poljoprivredni alat savijenog sječiva u obliku srpa s jedne i ravnog sječiva u obliku sjekirice s druge strane" u Splitu (StR 150). Naziv za taj nož preuzeli su i Istrorumunji: Byhan navodi *kosîr*, -rure (IrG 248), Popovici *cosir*, -u, -ure (DRI 101), Cantemir *cusîr*, -ure „cutiț-bardă" (= nož s drškom), Sârbu i Frățilă *cosir* (Dlr 200), Kovačec *cosîr*, -u „kosijer" (IrHR

¹ Usp. i sln. u Borštu *kosarića* (ibidem).

54). Dianich pod istom natuknicom ima *ko'sir*, -u i umanjenicu *kosi'rić* uz značenje „falcetto, pennato” a daje i sintagmu *kosi'riću de 'lura* „falce di luna, quarto di luna” (VIrI 115). Mi smo u Žejanama zabilježili *kosir*, -u, *kosire*, *kosirele* m., u svim južnim selima *kosir*, -u, *kosir*, *kosiri* m., u Škabici i *kosir*, -u, *kosire*, -ele bg. U osnovi je svih ovih naziva *kosa* [npr. *kōsa* na Roveriji (RROG 125), *kōsa* u Pazinu (PaR 123), *kosà* u Novalji na Pagu, Senju i na Braču (RGNoP 313; SR 58; RBČG 401)] < prslav. **kosà* (ERHJ 484). Oblici tipa *kosir* mogli bi biti i domaći: dr. *cosór* „cuțit scurt, cu vârful încovoiat, întrebuintat în viticultură și în pomicultură” (DEX 231 – značenje identično našem!); ar. *cusór* (DDAr 342), *cursor* (DAS 75); mr. *cusór* (DMr 90). Slavizam u rumunjskom jeziku koji ima i Cioranescu, uz natuknicu daje oblik *cosor* za ar. i mr. bez navođenja istrorumunjskoga (možda zato što je mislio da ne ide u ovaj etimologijski niz?), a izvodi ga od „Esl. *kosori*, der. de *kosa* “guadaña”.” (DER 2471). Bilo kako bilo, možda je najekonomičnije pretpostaviti da su i budući Istrorumunji u svom leksiku imali oblike tipa **kosor* koje su nakon što su došli u dodir s balkanskim Slavenima, promijenili prema oblicima tipa *kosir* na razini cijeloga sustava. Oblik *rušila* nalazimo samo u Dianicha: *ru'sila*, pl. -e, -ele (VIrI 158) u dva značenja različita od našega: „voglia di vino sulla pelle” i „rosso di sera”. U oba ova značenja, a grosso modo i u našem, sadržan je sem „crven” (lat. *rūssus*, REW 7466), kao vjerojatno i u glagolu *ru'si* „maturare” (VIrI 158) – mnoge voćke sazriju tako što pocrvene. Crvenilo (zapravo ružičasta boja) je i u osnovi imenica u značenju „sram; sramota”: u Šušnjevcici smo zapisali *rušire*, -a, -e, -ele ž., u Novoj Vasi *rušire*, -a, -e, -ele ž., u svim ostalim mjestima *rušire*, -a, -e, -ele ž. Byhan ima *rušire* (IrG 332), Popovici *rušire* (DRI 146), Pușcariu *rusire* (SIr 323), Cantemir *rušire* (TIr 179), Sârbu i Frățilă *rušine* i *rušire* (DIr 269), Kovačec *rušire* i *rusire* (IrHR 169 – prvo za južna sela i Žejane, drugo za Šušnjevicu), Dianich *ru'sire* (VIrI 158); dr. *rušine* (DEX 940); ar. *arušine* i *rušine* (DDAr 158, 911); mr. *rušôni* (DMr 253: „Din lat. **rosinus*”). Pitanje je koliko su ove riječi utjecale na formiranje oblika kojim se bavimo u ovom dijelu, no budući da ne nalazimo odgovarajućih oblika u hrvatskim ili mletačkim govorima moramo pretpostaviti vlastitu tvorbu. Oblik tipa *pārsten* u Mihelima sudjeluje u tvorbi sintagme ista značenja *pārstenu okoli de mișec/lura*, pa ćemo na ovom mjestu obraditi oba astronima. Mi smo u svim mjestima zapisali *pārsten*, -u, *pārsten*, -i m. Byhan ima *pārsten* (IrG 232), Popovici *pārsten* (DRI 141: „prsten s kamenom”), Cantemir *pārsten*, -e (TIr 175), Kovačec *pārsten*, -u (IrHR 144), Dianich '*pārsten*, -u pl. -i, uz natuknicu daje i sintagmu '*pārstenu de 'lura* „l'alone della luna” (VIrI 142). Posuđeno iz nekog čakavskog govora: npr. *pārsten* na Roveriji, u Pazinu, Novalji na Pagu i na Braču (RROG 223; PaR 231; RGNoP 567; RBČG

782), *pårsten* u Nerezinama na Lošinj (DPN 43) < prslav. **prvstýle*, rod. **prvstene* (SES2 589, s. v. **prstan**): usp. u Čepiću *měsečev pårsten* (IrLA 4). Od sintagme koju smo zapisali u Mihelima trebamo obraditi samo prilog *okoli* (za *de* v. 1.1., za *misec* i *lura* v. 2.) Prilog ***okoli***, uz ***okolo*** zapisali smo u svim mjestima. Byhan ima *ókoli* (IrG 293), Puşcariu *ócoli* (SIr 318), Cantemir *ócoli* (TIr 173), Sârbu i Frăţilă *ocol(i)* (DIr 239), Kovačec *ócoli* (IrHR 134), Dianich '*okoli/okolo/wokoli*' (VIrI 137). Preuzeto iz nekog čakavskog govora: npr. u Mrkočima *ðkoli* (RGZM 346), u Medulinu *ðkolo* (RMG 158), na Roveriji *ðkoli, ðkolo* (RROG 185), na Braču *ðkolo* (RBČG 591), na Vrgadi *okolo* (RGV 140), na Grobinštini *ðkoli/ðkolo* (GG 436), u Senju *ðkolo* (SR 95), u Crikvenici *ðkolo* (RCrG 168) < prslav. **ðkolo* (SES2 468). Budući da tip *okoli* južnije od Istre nije u uporabi (OA), Istrorumunji su ga preuzeli tek nakon dolaska na Krk i u Istru.

Ostaju nam tročlane sintagme *korlâku de lura, kolombâru de lura, vitica de lura* i *vitica lu mîsecu* doslovna značenja „obruč od mjeseca“, odnosno „viti- ca mjeseca“. Za *lura* i *mîsecu* v. 2., za *de* 1.1., *korlâku* ne znamo protumačiti.

Oblici tipa *kolombâr* „obruč, krug; podočnjak“ (u svim smo mjestima zabilježili *kolombâr, -u, kolombâr, kolombâri m.*). Puşcariu ima *columbâr* „cerc“ (SIr 306), Dianich *kolom'bwâr, -u* „cerchio di ferro che stringe il mozzo della ruota“ (VIrI 114), ostali nemaju. Posuđeno iz nekog čakavskog idioma: npr. *kolumbâr* na Roveriji i u Novalji na Pagu (RROG 119; RGNOP 309 – i jedno i drugo i u značenju „mjesec-ev prsten“), *kolombâr* u Lindaru, Pazinu i Orlecu na Cresu (LinR; PaR 120; ČDOC 272), *kolombâr* na Grobinštini (GG 316), *kolobâr* „svjetlosni обруč oko mjeseca“ u Crikvenici (RCrG 123), *kolumbâr* „kružnica; krug oko Mjeseca“ u Kukljici na Ugljanu (RGK 121), *kolobôr* „svijetli обруč oko plamička, mjeseca, glave sveca“ na Braču (RBČG 389), *kolúmbâr* „podočnjak“ u Lombardi na Korčuli (SLR 80), *kolobâr* „prsten difuznog svjetla oko mjeseca ili nekog drugog izvora svjetlosti“ u Splitu (StR 144). „Verjetno, kakor hrv. *kolòbâr*, čak. *kòlumbâr* prevzeto iz neke rom. predloge. Izhodišće je lat. *columbar* 'obroč, spona za sužnje'. Poimenovanje je domnevno nastalo iz lat. *columbārium* 'golobnjak' zato, ker so bili okovi za sužnje podobne oblike kot odprtine v golobnjaku. Lat. *columbārium* je izpeljano iz *columba* 'golob'." (SES2 293, s. v. **kolobár**).

Oblici tipa *vitica* inače u svim anketiranim mjestima znače „vjenčani, zaručnički prsten; karika na lancu; vitica (botanika)“: u Šušnjevi i Novoj Vasi zapisali smo *vitice, -a, -e, -ele* ž., u preostalim mjestima *vitica, -a, -e, -ele* ž. Maiorescu donosi *vitiţă* i *votiţă* „lanac, prsten“ (VIrR 129), Byhan *vítitşę* „zaručnički prsten“ (IrG 382), Popovici *vitiţę* „zaručnički prsten“, Cnatemir *vitiţę* „zaručnički prsten“ (TIr 185), Dianich *vi'titsa* „vjenčani prsten“ (VIrI 183). Posuđeno iz nekog čakavskog idioma: npr. u Brgudu i

Čepiću *vitica* (IrLA 1190), u Ližnjanu *vetica* (ILA 1190), isto i u Funtani i Labinu (ImLA 1190), u Mrkočima *vetica* „burma, prsten bez oka; alka“ (RGZM 708), na Roveriji *vitica* „alka; vjenčani prsten; bot. vitica“ (RROG 314), u Medulinu *vetica* „vjenčani prsten; alka na brodu“ (RMG 255), na Braču *vitica* „tanka hvataljka u biljaka penjačica“ (RBČG 1025), na Vrgadi *vitica* „kolut (na pr. na obali za što se brodovi vežu)“ (RGV 232), u Bibinjama *vitica* „kolutić od zlata bez oka i ukrasa; željezni kolut na rivi ili kakvu zidu, kamenu blizu obale za privez brodova; (...); niti hvataljke na lozi, stabljici graha i još nekim biljkama kojima se zapliću, hvataju za predmete oko sebe“ (RBiG 776) < prslav. **vītica* (HER 673), u prasrodstvu s tal. *viticcio* „appendice filamentosa ad altri corpi per sostenere le piante rampicanti“ (NZ 2160) što smo mi zabilježili i u istromletačkom [(istro)mletački repertoari kojima se služimo nemaju odgovarajućih oblika]: npr. *vi'tičo* u Puli (ILA 1190)², *vitičo* u Momjanu, Brkaču, Funtani, Labinu i Malom Lošinj (ImLA 1190) – sve isključivo u bot. značenju. Krajnji je etimon talijanskih oblika lat. *vītis*, REW 9395.1. Čestica *lu* u sintagmi koju smo zapisali u Škabićima označuje da je imenica *mišecu* u genitivu. U svim smo mjestima zapisali *lu*. Byhan ima *lu* „als Zeichen des Genitivs und Dativs für alle Geschlechter und Zahlen verwendet“ (IrG 268), Kovačec *lu* „čestica za tvorbu genitiva-dativa, obaju rodova i obaju brojeva na jugu, a samo jednine m roda u Žejanama“ (IrHR 106) i Dianich *lu* „di, a“ (VIrI 122).

2.2. Pun mjesec, uštap

U svim smo mjestima zabilježili *plīra lura*, u Mihelima još i *uščap*, *-u m*.

Sintagma je domaća, doslovce „puna luna, pun mjesec“, red riječi je doduše hrvatskoga tipa: Dianich ima '*lura* '*pljira* (VIrI 123, s. v. '*lura*), u Rudnoj Glavi *lunə plīna* (IrLA 5). Za pridjev „pun“ u Šušnjevi i Novoj Vasi zapisali smo *plīr*, *-ε*, *-o*; *plīr*, *-e*, u svim ostalim mjestima *plīr*, *-a*, *-o*; *plīr*, *-e*. Maiorescu ima *plir*, *pliră* (VIrR 117), Byhan i Pușcariu *pl'ir* (IrG 310; 320), Cantemir *pl'ir*, *-e* (TIr 175), Sârbu i Frațilă *plir* (DIr 251), Kovačec *pl'ir*, *-ε* za Šušnjevicu i *pl'ir*, *-a* za Žejane (IrHR 148). Domaća riječ: dr. *plin*, *-ă* (DEX 808); ar. *plin*, *-nā* (DDAr 865); mr. (*am*)*plin* (DER 6518) < lat. *plēnus*, REW 6596. Za *lura* v. 2. Usp. u Brgudu *pūn mīsec* (IrLA 5), u Lindaru *pūna lūnā* (LinR, s. v. **pūn**)

Oblik *uščap* posuđen je iz nekog čakavskog govora (autori istrorumunjskih repertoara kojima se služimo nemaju odgovarajućih oblika): npr. *uščap* u Čepiću (IrLA 5), *uščap* u Parižima i Viškovićima (LAIČaGgr 5),

² Isto i u istriotskom govoru u Fažani (ibidem).

ùšćàp u Trogiru (RTrCG 436), ùšćap u Splitu (StR 381). U Istri je češće šćap i sl.: npr. šćàp na Boljunštini, u Pazinu, u Mrkočima i u Orbanićima kod Žminja (RBoG 262; PaR 281; RGZM 619; ČDO 557), šćàp u Lindaru (LinR). U osnovi su ovih naziva glagoli tipa šćipati „štipati“: „Prefiks *u-* ima (...) negativno značenje kao u *ubog*: *uštap* znači »ono što nije otkinuto > što je potpuno.« (SKOK III/414, s. v. **štípati**). „Pslovan. *ščîpv, *ščvpǔ, oboje tudi s predpono **u-* ‘proč, stran’, je izpeljano iz *ščipāti, ščvpěti ‘ščipati, rezati’, **u-*)ščb(p)nǫti ‘ušćipniti’ (...). Beseda izhodiščno torej pomeni *’mena, ko je viden le del luninega površja, zadnji krajec’. Praslovani so verovali, da pojemajočo luno odščipnejo, pojedjo volkodlaki.“ (SES2 721, s. v. **ščîp**).

2.3. Novi mjesec, mladak, mlad

U Žejanama i Kostrčanu *nova lura*, u Žejanama i *mlāj, -u m.*, potonje i u Škabićima uz *tirara lura* kao i u Letaju, Brdu, Trkovicima i Zankovicima, u Mihelima *tirara lura*, u Šušnjevicima *lura tirere*, u Novoj Vasi *tirera lura*.

Dvočlane sintagme tipa *tirara lura* i *lura tirere* sastavljene su od domaćih elemenata. Za pridjev „mlad“ u Žejanama, Mihelima i Kostrčanu zapisali smo *tirer, tirera, tirero; tireri, tirere*, u Šušnjevicima *tirar, tirare, tiraro; tirari, tirare*, u Novoj Vasi *tirər, tirəre, tirəro; tirəri, tirəre*, u Jesenoviku, Letaju i Zankovicima *tirər, tirəra, tirəro; tirəri, tirəre*, u Brdu, Škabićima i Trkovicima *tirar, tirara, tiraro; tirari, tirare*. Maiorescu ima *tirer, tireră* (VIR 126), Byhan *tirer* (IRG 360), Popovici *tirer, -e* (DRI 158), Pușcariu *tirar, -e* (Slr 327), Cantemir *tirer, -e* (Tlr 183), Sârbu i Frățilă *tirer, -a* (Dlr 288), Kovačec za Šušnjevicu i Novu Vas *tirar, tirare*, u Šušnjevicima i *tirere*, za Žejane *tirer, tirera* (IRHR 197): dr. *tânăr* (DEX 1076); ar. *tinir, -ră* (DDAr 1035), *tinir, tiniră* (DAR 528); mr. *tinir, -ă* (DMr 295) < lat. *tēner*, REW 8645³. Za *lura* v. 2. Usp. npr. *mlâda lûna* u Brestu, *mlâda lynà* u Krtima, *mlâda lûna* u Musaležu i *mlâda lûna* u Rovinjskom Selu (LAIČaGgr 6).

Prvi član sintagme *nova lura* pridjev je u značenju „nov“ u ž. r.: Maiorescu donosi *nou* i *nov* (VIR 114), Popovici *nov* (DRI 129), Pușcariu *nov, -e* (Slr 317), Cantemir *nou, novo, nove* (Tlr 173), Sârbu i Frățilă *nov (nou), nove, novo* (Dlr 238), Kovačec *nóv, -e, -o, -i, -e* za Šušnjevicu i *nóv, -a, -o, -i, -e* za Žejane (IRHR 129), Dianich *nwov/nov, -a, -o, pl. -i, -e* (VIRI 135). Mi smo u Šušnjevicima i Novoj Vasi zabilježili *nov, -e, -o; novi, nove*, u svim ostalim mjestima *nov, -a, -o; novi, nove*. Držimo da je ekonomičnije ovaj pridjev držati domaćim [dr. *nou, nóuă* (DEX 700); ar. *noŭ, noáŭă* (DDAr 780); mr.

³ Pușcariu rekonstruira vlat. **tēnērus* (EWRSL-LE 1734), što preuzima i Cioranescu: „Lat. *tēnēr*, por medio de la forma popular **tēnērus*.“ (DER 8717).

nóu, -*ã* (DMr 208) < lat. *nóvus*, REW 5972], prije nego posuđenicom iz nekog čakavskog govora: npr. *nõva* na Roveriji (RROG 178, s. v. **nõv**), *nõv* u Senju (SR 89), *novà* na Braču (RBČG 563, s. v. **nõv**) < prslav. **novъ* (HERJ 722). Za *lura* v. 2. Usp. *lunã nuquã* u Rudnoj Glavi kod Majdanpeka u Srbiji, *nõvi mèseç* u Čepiću (IrLA 6), *nõvi mèseç* u Vižinadi, *nõva lûna* u Bijažićima (LAIČaGgr 6).

Naziv *mlāj* koji smo zapisali u Žejanama posuđen je iz nekog čakavskog idioma (autori ir. repertoara kojima se služimo nemaju sličnih oblika): npr. *mlāj* u Lindaru, *mlāj* u Tinjanu, *mlāj* u Gračišću, *mluōj* u Nedešćini, *mlāj* u Jurićevom Kalu (LAIČaGgr 6), *mlāj* u Senju (SR 76) < prslav. **moldjъ* ← **moldъ* „mlad“ (ERHJ 622, s. v. **mlād**).

2.4. Polumjesec

U Šušnjevići i Novoj Vasi zapisali smo *po de lure*, u ostalim mjestima *po de lure*, u Trkovcima i *po de lura*.

Tročlane hibridne sintagme doslovna značenja „pola od mjeseca“ (ako *po de* shvatimo kao priloški izraz) ili „pola mjeseca“ (ako *pode* shvatimo kao prilog). Mi smo u svim mjestima zabilježili *po de*, odnosno *pode*. U istrorumunjskim repertoarima kojima se služimo nalazimo *po*, *po de* (IrG 310; DIR 137; TIr 175), *pode* (SIR 320), *po* (DIr 251), *pode* (DIr 252), *po* (IrHR 148 – za juž. s. i Žejane), *póde* (IrHr 149 – za Žejane): *po* < prslav. **polъ*⁴ (SES 465, s. v. **pol1**) + *de* (v. 1.1.) + *lure* (v. 2.).

2.5. Razdoblje između dva puna mjeseca

U Žejanama kažu *kvartál*, -*u*, -*e*, -*ele m.*, u Šušnjevići *trecak*, -*u*, *trecak*, *trecaki m.*, *tarcak*, -*u*, *tarcak*, *tarcaki m.* i *kvarat*, *kvaratu*, *kvarat*, *kvarti m.*, potonje i u Novoj Vasi, u Zankovcima *mlāj*, -*u m.*, u Mihelima *osmák*, -*u m.*, u preostalim južnim selima *ušćap*, -*u*, *m.*, osim u Kostrčanu gdje su nam rekli *luna*, -*e* ž.

Za *mlāj* v. 2.3., za *ušćap* 2.2. [u ovom značenju usp. *uštap* u Muntiću (LAIČaGgr 7) i *ušćap* u Brgudu (IrLA 7)].

Većini zabilježenih naziva u osnovi je broj. Nazivi tipa *kvarat* posuđeni su iz nekog čakavskog govora: npr. *kvàrat* „čtvrť, četvrtina“ na Roveriji, Boljunštini, u Lindaru, Pazinu, Crikvenici, Senju i u Trogiru (RROG 136: pod istom natuknicom *zãdnji kvàrat* „posljednja četvrt mjeseca“; RBoG

⁴ Rumunjski književni jezik također poznaje zastarjelicu slavenskoga podrijetla *pol* (DEX 816; DAR 297), no ir. oblik o kojem raspravljamo vjerojatno nije s tim u svezi. Ako jest, došlo je do promjene **pol* → *po* prema hrvatskim oblicima.

130; LinR; PaR 133; RCrG 131; SR 63; RTrCG 187), *kvârat* na Rivnju (RRG 149: i u značenju „mjesečeva mijena, prva ili zadnja četvrt“) < mlet. *quarto* (BOE 545; GDDT 503: u značenju „čtvrť trančirane životinje“) < lat. *quartus*, REW 573. Byhan ima *kvqrt* (IrG 261), Popovici *cvârt* (DRI 104), Kovačec *cvârât* i *cvârât* (IrHR 60), Dianich *kwaret* (VIRI 119). Žejanski *kvartâl* vjerojatno je posuđen iz hrvatskoga standarda, bilo izravno, bilo preko nekog hrvatskog govora: *kvârtâl*: „Posuđeno vjerojatno preko njem. *Quartal*, iz srlat. *quartale* ‘čtvrťina (godine)’, što je izvedeno iz lat. *quartus* ‘čtvrťi.’“ (ERHJ 531). Za nazive tipa *trecak* i *osmak* ne nalazimo paralela ni u istrorumunjskim ni u čakavskim repertoarima, no bez sumnje riječ je o posuđenicama iz nekog hrvatskog govora: *trecak* je izvedenica na *-ak* od čak. *treći*, *treti* [prslav. **trêtvjъ* (SES2 781)], *osmak* od čak. *osmi* [< prslav. **òsmrvjъ* (SES2 479)].

Za kostrčanski termin *luna* nalazimo istoznačnicu i istozvučnicu u čakavskom govoru u Golašu: *lûna* (LAIČaGgr 8). U čakavskim govorima oblici tipa *luna* „mjesec“ česti su: npr. *lûna* na Roveriji i u Trogiru (RROG 147; RTrCG 198), *lûnà* na Boljunštini i u Pazinu (RBoG 121) < mlet. *luna* (BOE 577; VG 555) < lat. *lûna*, REW 5163.1. Navedene hrvatske riječi možemo protumačiti i kao izvorne: prslav. **lunã* (SES2 368). Istrorumunjski je termin preuzet u novije vrijeme, bez provedbe *-n-* → *-r-*.

2.6. Mjesec izlazi

U Šušnjevcima *Lura jěše.*, u Novoj Vasi *Lura jěše.*, u Zankovcima *Lura jáše.*, u Kostrčanu *Lura jáše.*, u Jesenoviku *Lura ješave.*, u preostalim južnim selima i Žejanama *Lura ješe.*

Rečenice sastavljene od subjekta i predikata, imenice *lura* „mjesec“ (v. 2.) i 3. l. glagola „izići, izlaziti“: mi smo u Šušnjevcima zabilježili *jěše* (*jo jěš*), u Zankovcima *jáše* (*jo jaš*), u Kostrčanu *jaše* (*jo jaš*), u Žejanama *ješe* (*jo ješ*), potomje i u Jesnoviku uz iterativ *ješavej* (*jo ješaves*). Maiorescu donosi *ies* (VIR 108), Byhan *ieši* (IrG 233), Popovici *ieši* (DRI 117), Pușcariu *ieși* (SIR 312), Cantemir *ieși* (TIR 168: pod natuknicom ima rečenicu *Sorele iese*. „Sunce izlazi“), Sârbu i Frățilã *ieși* (DIR 218), Kovačec *ieși* (IrHR 96), Dianich *ye’ši* (VIRI 187: pod natuknicom ima rečenicu *ye’șit-a* ‘*sworele* „izišlo je sunce“) < lat. *exire*, REW 3018) > dr. *ieși* (DEX 472); ar. *es* (DDAr 442; DAS 109; DArM 223); mr. *ies* (DMr 155). Usp. u Rudnoj Glavi *Luna jasa.* (IrLA 17).

2.7. Mjesečina

U Žejanama *mesečina*, -a, -e, -ele ž., u Šušnjevcima *mīsecine*, -a, -e, -ele ž., u Novoj Vasi *mīsecīne*, -a, -e, -ele ž., u preostalim južnim selima *mīsečina*, -a, -e, -ele ž.

Od autora istrorumunjskih repertoara kojima se služimo odgovarajući oblik imaju samo Kovačec i Dianich: *mīset''ine* (IrHR 118 – za Šušnjevicu), *'mīsečina* (VIrI 128). Posuđeno iz nekog čakavskog govora: npr. *mīsečina* na Roveriji, u Senju i na Braču (RROG 159; SR 76; RBČG 477), *mesečina* na Boljunštini (RBoG 130), *měsečina* u Pazinu (PaR 150), *mīsečina* u Kolanu na Pagu, u Kukljici na Ugljanu (RKGP 245; RGK 160) < prslav. **měšęčina* (ERHJ 620).

3. Zaključak

Mimo očekivanja velik je dio obrađene terminologije izvoran, čak četrnaest riječi (neke su dio sintagmi). Naime, u manje-više svim istrorumunjskim terminologijama prevladavaju riječi preuzete iz čakavskoga. Ima ih, dakako i u ovoj terminologiji. Jedan dio tih čakavskih posuđenica ušao je u istrorumunjski još u Cetinskoj krajini (ili prije, na putu do Cetinske krajine), a jedan dio tek nakon dolaska na Krk i u Istru. Valja napomenuti da je jako teško točno utvrditi stratifikaciju tih čakavizama, budući da u Istri imamo sve te dalmatinske idiome, s kojima su Istrorumunji bili u kontaktu prije selidbe, a koji bi lako mogli biti polazištem tih posuđenica. Znatan je broj čakavizama u istrorumunjskom mletačkog podrijetla (istro- ili dalmatinsko-). Izravnih mletacizama u našoj terminologiji nema (što vrijedi i za ostale terminologije), svi su preuzeti preko hrvatskih usta. Nema ni izravnih posuđenica iz slovenskih govora (i to je značajka većine istrorumunjskih terminologija).

Bibliografija

- BBT – Nikola Velčić (2003.): *Besedar bejske Tramuntane*. Mali Lošinj, Beli, Rijeka: Katedra čakavskog sabora Cres-Lošinj, Tramuntana, Adamić
- BOE – Giuseppe Boerio (1971.): *Dizionario del dialetto veneziano*, Milano: Martello Editore. (pretisak izdanja iz 1856.)
- ČDO – Janneke Kalsbeek (1988.): *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*, Amsterdam – Atlanta: Editions Rodopi B. V.
- ČDOC – Hubrecht Peter Houtzagers (1953.): *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Amsterdam

- DArM – Dina Cuvata (2006.): *Dictionar armănescu – machidunescu*. Skopje: Uniea ti cultură-a Armănjlor dit Machidunii
- DAS – Pribislav B. Marinković (2009.): *Cincarsko-srpski rečnik/Dictionar armănescu-sârbescu*. Beograd: Srpsko-cincarsko društvo Lunjina
- DDAr – Tache Papahagi (1963.): *Dicționarul dialectului aromân*. Bukurešt: Editura Academiei Republicii Populare Romîne
- DER – Alejandro Cioranescu (1966.): *Diccionario etimológico rumano*. Tenerife, Madrid: Universidad de la Laguna
- DEX – — (1998.): *Dicționarul explicativ al limbii române*. Bukurešt: Univers Enciclopedic
- Dİr – Richard Sârbu, Vasile Frătilă (1998.): *Dialectul istro-român*. Temišvar: Editura Amarcord
- DMr – Theodor Capidan (bez naznake godine): *Meglenoromâni III, Dicționar meglenoromân*. Bukurešt: Academia Română
- DPN – Giovanni Bracco (2009.): *Piccolo dizionario dell'antica parlata slava di Neresine*. Mrežno izdanje: <http://www.neresine.it/PICCOLO%20DIZIONARIO.pdf> (24. VIII. 2017.)
- DRI – Josif Popovici (1909.): *Dialectele romîne, IX: Dialectele romîne din Istria, partea a 2^a (texte Ei glosar)*. Halle A. D. S.: Editura autorului
- ERHJ – Ranko Matasović, Tijmen Pronk, Dubravka Ivšić, Dunja Brozović Rončević, 2015.: *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika, 1. svezak (A-NJ)*. Zagreb: Zavod za hrvatski jezik i jezikoslovlje
- EWRS-LE – Sextil Pușcaiu (1905.): *Etymologisches Wörterbuch de rumänischen Sprache: I. Lateinisches Element*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuch-handlung
- GDDT – Mario Doria (1984.): *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trst: Italo Svevo
- GG – Iva Lukežić, Sanja Zubčić, 2007.: *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobinščine
- HER – Alemko Gluhak (1993.): *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec
- ILA – Goran Filipi, Barbara Buršić Giudici (1998.): *Istriotski lingvistički atlas*. Pula: Znanstvena udruga Mediteran
- ImLA – Goran Filipi, Barbara Buršić Giudici (2012.): *Istromletački lingvistički atlas*. Zagreb: Dominović
- IrG – Arthur Byhan (1899.): *Istrorumänisches Glossar, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache, IV, str. 174-396.*: Leipzig

- IrHR – August Kovačec (1998.): *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik s gramatikom i tekstovima*. Pula: Znanstvena udruga Mediteran
- IrLA – Goran Filipi (2002.): *Istrorumunjski lingvistički atlas / Atlasul Linguistic Istroromân / Atlante Linguistico Istrorumenno*. Pula: Znanstvena udruga MEDITERAN Pula
- LAIČaGgr – Goran Filipi, Barbara Buršić Giudici: *Lingvistički atlas istarskih čakavskih govora* – građa dostupna na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
- LinR – Josip Fabris: *Besedar lindarske čakavice do pedesetih godina 20. stoljeća* (rukopis)
- NZ – ___ (1988.): *Il nuovo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli*. Bologna: Zanichelli
- OA – Osobne ankete
- PaR – Marija Gagić (2017.): *Rječnik pazinskog govora*. Pazin, Zadar: Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin, Ogranak Matice hrvatske u Zadru
- PČR – Branko Turčić (2002.): *Sedmoškojani. Prvi čokavski rječnik*. Rijeka: Adamić
- RBČG – Petar Šimunović (2009.): *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- RBiG – Božidar Šimunić (2013.): *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske Zadar
- RBoG – Ivan Francetić (2015.): *Rječnik boljunskih govora (izvorni rukopis uredila, priredila i popratila etimološkim komentarima Sandra Tamaro)*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- RCrG – Đurđica Ivančić Dusper, Martina Bašić (2013.): *Rječnik crikveničkog govora*. Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić
- REW – W. Meyer-Lübke (1972.): *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag
- RGK – Tomislav Maričić Kukljičanin (2000.): *Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske Zadar
- RGNop – Silvana Vranić, Ivo Oštarić (2016.): *Rječnik govora Novalje na Pagu*. Novalja: Ogranak Matice hrvatske u Novalji, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
- RGV – Blaž Jurišić (1973.): *Rječnik govora otoka Vrgade*. II. Zagreb: JAZU
- RGZM – Radoslav Runko (2014.): *Rječnik govora zaseoka Mrkoči u Istri*. Rijeka: Naklada Kvarner
- RHJ – Jure Šonje (ur.) (2000.): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža

- RKGP – Ivo Oštarić (2005.): *Rječnik kolanjskoga govora ili Ričnik mista Kolana na otoku Pagu*. Zadar: Matica hrvatska Zadar
- RLC – Marijan Milevoj (2006.): *Gonan po nase (rječnik labinske cakavice)*. Labin: Mathias Flacius
- RMG – Marija Peruško (2010.): *Rječnik medulinskoga govora*. Medulin: Mendula, Općina Medulin
- RROG – Slavko Kalčić, Goran Filipi, Valter Milovan (2014.): *Rječnik roverskih i okolnih govora*. Pazin, Zagreb, Pula: Matica hrvatska Pazin, Naklada Dominović Zagreb, Znanstvena udruga Mediteran Pula
- RSG – Siniša Vuković (2001.): *Ričnik selaškega govora (rječnik dijalekta Selca na otoku Braču)*. Split: Laus
- RTrCG – Duško Geić (2015.): *Rječnik i gramatika trogirskoga cakavskoga govora*. Split, Trogir: Književni krug Split, Združeni artisti Trogir
- SES – Marko Snoj (1997.): *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga
- SES2 – Marko Snoj (2009.): *Slovenski etimološki slovar (druga, pregledana in dopolnjena izdaja)*: Ljubljana: Modijan
- Sr – Sextil Pușcariu (1929.): *Studii istroromâne, III*. Bukurešt: Cvltvra Națională
- SKOK – Petar Skok (1971., 1972., 1973., 1974.): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-IV.*: Zagreb: JAZU
- SLR – Roko Cebalo (2005.): *Razgovori na Mrkenti. Stare lumbrajske riči*. Zagreb: vlastita naklada
- SR – Milan Moguš (2002.): *Senjski rječnik*. Zagreb, Senj: HAZU, Ogranak Matice hrvatske Senj
- StR – Željko Petrić (2008.): *Splitski rječnik*. Split: Naklada Bošković
- TIr – Traian Cantemir (1959.): *Texte istroromâne*. Bukurešt: Editura Academiei Republicii Populare Române
- VG – Enrico Rosamani (1999.): *Vocabolario giuliano*. Trst: LINT
- VIrI – Antonio Dianich (2010.): *Vocabolario istroromeno-italiano: la varietà istroromena di Briani*. Pisa: Edizioni ETS
- VIrR – Ioan Maiorescu (1900.): *Itinerar in Istria și vocabular istriano-român*. Iași: H. Goldner

Astronime în dialectul istroromân: cuvinte privitoare la soare și la lună

În studiu de față sunt prezentate astronimele privitoare la soare și la lună. O mare parte a materialului a fost culeasă în al optulea deceniu al secolului trecut în timpul lucrului la IrLA, cealaltă parte a corpusului a fost integrată succesiv în timpul verificărilor pe teren pentru elaborarea acestuia. Materialul se compune din răspunsurile la 11 întrebări (concepte) la care informatorii au dat peste 50 de răspunsuri mai mult sau mai puțin diferite. Toți termenii au fost comparați cu materialele din toate repertoriile lexicale istroromâne ale altori autori, pe care le-am avut la îndemână, și confirmați de acestea. La soluții etimologice s-a ajuns prin compararea formelor istroromâne cu cele asemănătoare din graiurile croate din Istria și cu cele slovene din jur, precum și cu graiurile ceacaviene din Dalmația, și mai ales cu cele din insula Krk, unde migrația din trecut a istroromânilor a lăsat urme. Comparațiile cu acestea au un rol fundamental în explicațiile etimologice. De asemenea totul a fost comparat și cu lexemele din celelalte trei dialecte românești pentru verificarea termenilor originali. Terminologia culeasă a fost comparată și cu formele repective din venetă (mai ales istrovenetă), existând în istroromână multe ceacavisme de origine venetă, în timp ce foarte puține provin direct din venetă. La materialele lexicale ceacaviene, istroslovene și istrovenete am ajuns datorită dicționarelor respective și altor izvoare scrise, în timp ce o parte a corpusului am cules-o în timpul cercetărilor pe teren. Au fost tratate în același fel și cuvintele care sunt legate în vreun fel de subiectul acestui studiu. Această terminologie nu e tipică pentru istroromână fiindcă prezintă o bună parte a lexicului străromân. Sunt tratate mai bine de 14 cuvinte (unele fac parte din sintagme). Toate împrumuturile ceacaviene din această terminologie sunt de origine (istro)venetă, în timp ce cuvintele de origine slovenă lipsesc.

Cuvinte cheie: astronime, istroromâna, Istria, dialectologie, etimologie